

The University of Tehran Press

Natural Resources Governance

Vol. 2, No. 3, Autumn 2025

Online ISSN: 3060-7183

Home Page: <https://jnrg.ut.ac.ir/>

Explanation and Analysis of the Strategic Position of the Ecological Sector in Iran

Dariush Tahmasebi^{ID}

Department of Commerce, College of Management, University of Tehran, Tehran, Iran. Email: D.Tahmasebi@ut.ac.ir

---

ARTICLE INFO

Article type:
Research Article

Article History:
Received 21 July, 2025
Revised 25 August, 2025
Accepted 20 September, 2025
Published online 07 October, 2025

Keywords:
Ecological Sector,
Environment,
Strategy,
Strategic Position.

ABSTRACT

Iran, as a country with unique climatic and biological diversity, has faced numerous environmental challenges in recent years. Drought, air pollution, destruction of forests and pastures, and loss of biodiversity are just some of these challenges that can have significant negative effects on the country's economy, health, and social security. The main goal of this research is to identify and evaluate the internal and external factors affecting the strategic position of the country's ecological sector. Based on this assessment, macroeconomic and microeconomic measures in the ecological sector are determined and provided to relevant managers. The research method of this research is mixed (qualitative-quantitative) and uses the strategic positioning matrix (including defense or survival, conservative, contingency or competitive, and aggressive strategies). The required information and data have been collected by summarizing the results of the opinions of managers, vice presidents, and experts of companies active in the field of environment and ecology in the country, which have been selected as the statistical population. The results of the research show that among internal factors, the strength components have a higher average than the weakness components, and among external factors, the average of threats is higher than opportunities. Accordingly, the strategic position in the ecological sector is competitive, and the models related to the competitive position that have been introduced in this research can be applied and used for this sector.

Cite this article: Tahmasebi, D. (2025). Explanation and Analysis of the Strategic Position of the Ecological Sector in Iran. *Journal of Natural Resources Governance*, 2 (3), 265-278. <https://doi.org/10.22059/jnrg.2025.399107.1040>

© Dariush Tahmasebi

Publisher: University of Tehran Press. <https://doi.org/10.22059/jnrg.2025.399107.1040>

انتشارات دانشگاه تهران

نشریه حکمرانی منابع طبیعی

دوره ۲، شماره ۳، پاییز ۱۴۰۴

سایت نشریه: <https://jnrg.ut.ac.ir/>

شاپا الکترونیکی: ۷۱۸۳-۳۰۶۰

تبیین و تحلیل جایگاه استراتژیک بخش بوم‌شناختی در ایران

داریوش طهماسبی IDگروه تجارت، دانشکده‌گان مدیریت، دانشگاه تهران، تهران، ایران. رایانامه: D.Tahmasebi@ut.ac.ir

اطلاعات مقاله	چکیده
<p>نوع مقاله: علمی - پژوهشی</p> <p>تاریخ‌های مقاله: تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۴/۳۰ تاریخ بازنگری: ۱۴۰۴/۰۶/۰۳ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۶/۲۹ تاریخ انتشار: ۱۴۰۴/۰۷/۱۵</p> <p>کلیدواژه: استراتژی، بخش بوم‌شناختی، جایگاه استراتژیک، محیط زیست.</p>	<p>ایران به‌عنوان کشوری با تنوع اقلیمی و زیستی منحصربه‌فرد، در سال‌های اخیر با چالش‌های محیط زیستی متعددی روبه‌رو بوده است. خشکسالی، آلودگی هوا، تخریب جنگل‌ها و مراتع و از بین رفتن تنوع زیستی، تنها بخشی از این چالش‌ها هستند که می‌توانند اثرات منفی قابل توجهی بر اقتصاد، سلامت و امنیت اجتماعی کشور داشته باشند. هدف اصلی این پژوهش، شناسایی و ارزیابی عوامل مؤثر داخلی و خارجی بر موقعیت راهبردی بخش بوم‌شناختی کشور است. بر اساس این ارزیابی، اقدام‌های کلان و خرد اقتصادی حوزه بوم‌شناختی تعیین می‌شود و در اختیار مدیران مرتبط قرار می‌گیرد. روش تحقیق این پژوهش، آمیخته (کیفی - کمی) است و از ماتریس تعیین موقعیت استراتژیک (شامل استراتژی‌های دفاع یا بقا، محافظه‌کارانه، اقتضایی یا رقابتی و تهاجمی) بهره می‌برد. اطلاعات و داده‌های مورد نیاز از طریق جمع‌بندی نتایج حاصله از نظریات مدیران، معاونان و کارشناسان شرکت‌های فعال در زمینه محیط زیست و بوم‌شناختی کشور که به‌عنوان جامعه آماری انتخاب شده‌اند، گردآوری شده است. نتایج پژوهش نشان می‌دهد در میان عوامل داخلی، مؤلفه‌های قوت میانگین بالاتری نسبت به مؤلفه‌های ضعف دارند و در میان عوامل بیرونی، میانگین تهدیدها از فرصت‌ها بیشتر است. بر این اساس، جایگاه استراتژیک در بخش بوم‌شناختی، رقابتی است و الگوهای مربوط به موقعیت رقابتی که در این پژوهش معرفی شده‌اند، قابل کاربرد و استفاده برای این بخش هستند.</p>
<p>استناد: طهماسبی؛ داریوش (۱۴۰۴). تبیین و تحلیل جایگاه استراتژیک بخش بوم‌شناختی در ایران. حکمرانی منابع طبیعی، ۲ (۳)، ۲۶۵-۲۷۸. https://doi.org/10.22059/jnrg.2025.399107.1040</p>	<p>ناشر: مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران.</p>

© داریوش طهماسبی

<https://doi.org/10.22059/jnrg.2025.399107.1040>

۱. مقدمه

در قرن حاضر با افزایش چالش‌های محیط زیستی و محدودیت منابع طبیعی، توجه به بوم‌شناسی و نقش آن در توسعه پایدار بیش‌ازپیش اهمیت یافته است. بوم‌شناسی به‌عنوان علم بررسی روابط بین موجودات زنده و محیط زیست می‌تواند راهکارهای مؤثری برای مدیریت بهینه منابع، حفاظت از تنوع زیستی و کاهش اثرات منفی فعالیت‌های انسانی ارائه دهد (Pourcelet & et., 2025). امروزه تأمین پایدار، مقرون‌به‌صرفه و امن بوم‌شناختی از کلیدی‌ترین دغدغه‌های کشورهای به‌شمار می‌رود (Leng Pyo, 2020). بوم‌شناسی به بررسی ساختار و عملکرد طبیعت می‌پردازد (Mori & et al., 2025). تخریب محیط زیست می‌تواند به کاهش منابع آب و غذا، افزایش مهاجرت‌های اجباری و بروز تنش‌های اجتماعی و سیاسی منجر شود که همگی می‌توانند امنیت ملی را تهدید کنند (Jacobson & et al., 2025). برنامه‌ها و سیاستگذاری‌ها در این حوزه به‌نوعی بر امنیت ملی و جایگاه جهانی کشورها اثر می‌گذارد. یکی از پرچالشی‌ترین حوزه‌های مدیریتی، سیاستگذاری جامع برای بوم‌شناختی کشور است (Coconi & et al., 2024).

سیاستگذاری در حوزه محیط زیست، نیازمند اطلاعات دقیق و جامع از وضعیت اکوسیستم‌ها و عوامل مؤثر بر آنها است. متأسفانه در بسیاری از موارد تصمیم‌های در این حوزه بر اساس داده‌های ناقص یا اطلاعات قدیمی اتخاذ می‌شوند که می‌تواند به نتایج نامطلوب و هدر رفتن منابع منجر شود (Villarreal & et al., 2025). با توجه به اینکه وضعیت کشور در بخش بوم‌شناختی در حال حاضر در شرایط خاصی قرار دارد، لازم و ضروری است از ابزارهای مدیریتی بهره‌گیری و با شناسایی عوامل داخلی و خارجی تأثیرگذار در موقعیت راهبردی بوم‌شناختی کشور یک ارزیابی انجام و مشخص شود ایران از نظر موقعیت راهبردی در بخش بوم‌شناختی در چه وضعی قرار دارد (هوشنگی و مهام، ۲۰۲۴). مسئله اصلی و مهم این پژوهش این است که حوزه محیط زیستی برای ایجاد و دستیابی به پایداری در شبکه و بخش بوم‌شناختی کشور از حساسیت زیادی برخوردار است، لذا توجه و آگاهی از شرایط و موقعیت کنونی و شناسایی نوع اقدام و جهت‌گیری برای مدیریت محیط زیست، از مسائل اصلی و اساسی این بخش است. در این ارتباط توجه به عوامل داخلی (نقاط قوت و ضعف) این بخش و عوامل خارجی (فرصت و تهدیدها) و بهره‌گیری از عوامل یادشده برای تدوین استراتژی و شناسایی موقعیت راهبردی در بخش بوم‌شناختی کشور بسیار مهم است. از آنجا که هر یک از این موقعیت‌ها نیاز به بهره‌گیری یک نوع آرایش خاص است، نوع اقدام‌ها و جهت‌گیری‌ها را مشخص کرده است. با آگاهی از موقعیت، امکان سیاستگذاری بهتری در این حوزه وجود دارد. فضای اقتصادی در بخش بوم‌شناختی ایران، موضوعی شایان توجه و خاص در کسب‌وکار کنونی است که وقوع برخی از آنها تاکنون در دنیا سابقه نداشته است، از این رو زمانی که شرایط ویژه و خاص به‌وجود می‌آید، ضرورت نوآوری و ایده‌پردازی برای برطرف کردن چالش‌های اقتصاد بوم‌شناختی اهمیت زیادی پیدا می‌کند. مطالعه وضعیت اقتصاد بوم‌شناختی کشور، با روش‌های علمی و اجرایی و بهره‌گیری از آن موجب استفاده مناسب‌تر از منابع محدود و توجه به ارزش‌افزایی و بهره‌وری در اقتصاد کشور در حوزه بوم‌شناختی می‌شود. علاوه بر آن توجه به نقش و سهم بخش بوم‌شناختی کشور، اهمیت و ضرورت بیشتر این مطالعه را نشان می‌دهد، بنابراین این پژوهش به دنبال پاسخ به این پرسش است که عوامل تأثیرگذار داخلی و خارجی بر موقعیت راهبردی کشور در بخش بوم‌شناختی کدام‌اند؟ ایران از نظر جغرافیایی و بوم‌شناختی موقعیت راهبردی بسیار مهمی دارد. این کشور در محل تلاقی چند منطقه زیستی مهم قرار گرفته که این موضوع سبب تنوع زیستی غنی و منحصر‌به‌فردی در ایران شده است (هوشنگی و مهام، ۲۰۲۴). به‌طور خلاصه موقعیت راهبردی ایران در بخش بوم‌شناختی به این کشور امکان می‌دهد نقش مهمی در حفظ تنوع زیستی منطقه ایفا کند. با این حال مدیریت صحیح و پایدار منابع طبیعی برای مقابله با چالش‌های محیط زیستی و حفظ تعادل بوم‌شناختی ضروری است (Bibri & Krogstie, 2020).

جهت‌گیری راهبردی به‌عنوان درک مدیریتی خاص، آمادگی، تمایلات، انگیزه‌ها و خواسته‌ها، راهنمای برنامه‌ریزی راهبردی و فرایند توسعه راهبردی است (Xiong & King, 2018). استراتژی تجاری یا استراتژی رقابتی این مضمون را در بردارد که چگونه یک سازمان باید در محیط تجاری به رقابت بپردازد تا بتواند به هدف موردنظرش دست یابد و مزیت رقابتی خود را حفظ کند. جهت‌گیری‌های راهبردی کشور در قالب الگویی برای مطالعه استراتژی‌های تجاری پیشنهاد می‌شود (Aggarwal & et al., 2025). در حالت نظری، سازمان‌ها از لحاظ جهت‌گیری راهبردی روی یک پیوستارند. در یک طرف این پیوستار سازمان‌هایی قرار

دارند که به وسیله استراتژی‌های توسعه‌یافته هدایت می‌شوند و به‌طور تهاجمی در محیط عمل می‌کنند و در طرف دیگر، سازمان‌هایی با استراتژی‌های کمتر توسعه‌یافته قرار دارند (Xue & et al., 2023).

برای چند دهه، برنامه‌ریزی راهبردی یگانه و بهترین راه برای تضمین مزیت رقابتی توسط رهبران شرکت‌های بزرگ در اواخر دهه ۱۹۶۰ مطرح شده است (Khyareh & Rostami, 2022). با این حال سازمان‌هایی که در تلاش برای زنده ماندن هستند و نیاز به انطباق با محیط‌های سریع در حال تغییر امروز دارند، به ابتکار روی می‌آورند (Karatepe & et al., 2020). ابتکار فرایند غلبه بر شرایط آشفته سازمان‌ها با استفاده از اطلاعات در دسترس و ساختار آنها تعریف می‌شود (Freire & Gonçalves, 2022). ابتکار راهبردی یعنی ایجاد و خلق پاسخ‌های جدید بدون برنامه‌ریزی قبلی و بدون اطمینان از پیامدهای آن؛ یعنی کشف ایده‌ای که عمل ما آن را خلق می‌کند (Zhang & et al., 2020). از سوی دیگر استراتژی سطح تجاری (کسب‌وکار) اشاره دارد به اینکه چگونه سازمان‌ها در یک صنعت یا بازار به رقابت می‌پردازند (Aggarwal & et al., 2025).

جدول ۱. سطوح استراتژی کسب‌وکار (Pavlov, 2025)

سطح استراتژی	توضیح
فرصت‌جو	در محدوده یک بازار محصول گسترده عمل می‌کند، محدوده‌ای که هرگاه‌ای باید آن را دوباره تعریف کرد. نخستین اقدام‌کننده بودن در حوزه‌های جدید بازار و محصول ارزش به‌شمار می‌رود.
تحلیلگر	یک نوع استراتژی که مابین دو استراتژی فوق قرار می‌گیرد، در مقایسه با فرصت‌جو تغییرات کمتر و کندتری در محصول/ بازار اعمال می‌کند، اما در مقایسه با مدافع تعهد کمتری به ثبات و کارایی دارد.
منفعل	تلاش می‌کند جایگاهی مطمئن در حوزه‌های باثبات خدمت یا کالا پیدا و آن را حفظ کند. طیف نسبتاً محدوده از کالا یا خدمات را در مقایسه با رقبا عرضه می‌کند.
مدافع	فاقد هرگونه استراتژی رقابتی تعریف‌شده و مشخص است.

در جدول ۲ خلاصه‌ای از پیشینه پژوهش‌های داخلی و خارجی مرتبط با موضوع مشاهده می‌شود.

جدول ۲. خلاصه پیشینه پژوهش

پژوهشگر/ سال	عنوان پژوهش	نتیجه پژوهش
پاولو ^۱ ، ۲۰۲۵	مزایای اقتصادی توسعه استراتژیک یک مؤسسه بانکی در شرایط رقابت	این مطالعه بر لزوم تشکیل مدل‌های توسعه استراتژیک انعطاف‌پذیر و سازگار برای مؤسسات بانکی که قادر به پاسخگویی به تغییرات پویا در محیط خارجی هستند و رقابت‌پذیری، پایداری و نوآوری آنها را تضمین می‌کنند، تأکید دارد. پژوهش مزبور به بحث توسعه راهبردی در صنعت بانکداری پرداخته است، اما این پژوهش به توسعه استراتژیک در بخش بوم‌شناسی می‌پردازد.
آگاروال ^۲ و همکاران، ۲۰۲۵	نوآوری سازمانی به‌عنوان استراتژی کسب‌وکار: بررسی و تحلیل کتاب‌شناختی	نتایج نشان می‌دهد مضامین مشترک فرهنگ، مدیریت، یادگیری، جهت‌گیری بازار و منابع انسانی دائماً نوآوری را در بخش‌هایی مانند آموزش، نرم‌افزار، ساخت‌وساز، مراقبت‌های بهداشتی و مهمان‌نوازی تقویت می‌کنند. پیامدهای این کار فراتر از دانشگاه‌ها است و سیاست‌های دولت و تاکتیک‌های سازمانی را شکل می‌دهد. درخواست قوی برای تقویت محیط‌های سازگار با نوآوری، با تمرکززدایی و ترویج یادگیری سازمانی به‌عنوان اجزای ضروری، به‌شدت ظنین‌انداز می‌شود.
شارما ^۳ و همکاران، ۲۰۲۵	بررسی اثرات سمیت فلزات سنگین در اکوسیستم‌های آبی	این مقاله نشان می‌دهد مقدار قابل توجهی از فلزات سنگین در اکوسیستم‌های آبی تجمع می‌یابد که می‌تواند منجر به بزرگنمایی زیستی آنها در زنجیره غذایی و همچنین اختلال در چرخه غذایی آبزیان به دلیل افزایش آلودگی فلزات سنگین شود. آلودگی فلزات سنگین در نتیجه افزایش آلودگی فلزات سنگین، خطر انقراض گونه‌های آسیب‌پذیر را افزایش می‌دهد. تعدادی از استراتژی‌ها برای پاکسازی منابع آب با حذف این فلزات سنگین از آنها، مانند زیست‌پالایی و گیاه‌پالایی به کار گرفته می‌شوند. هدف از این بررسی، ارزیابی سمیت فلزات سنگین در اکوسیستم آبی به‌عنوان یک تهدید احتمالی برای تنوع زیستی و عملکرد اکوسیستم و ارزیابی استراتژی‌های مختلف مربوط به حذف این فلزات سنگین از محیط زیست است. از جمله محدودیت‌های این پژوهش بی‌توجهی به موقعیت راهبردی اکوسیستم آب کشور است که پژوهش حاضر این خلأ را پر می‌کند.

¹ Pavlov

² Aggarwal

³ Sharma

این مقاله تلاش می‌کند تا نقطه‌ای را مشخص کند که در آن ساکنان محلی مجبور به ترک محل سکونت خود می‌شوند و به جای مبارزه برای بازپس‌گیری شهرشان، به سمت بیابان رانده می‌شوند. در نهایت به‌طور خلاصه در مورد سرنوشت شهر پس از وقوع این تغییر عمده در چشم‌انداز اجتماعی - اقتصادی و تبدیل شدن کامل این مقصد گردشگری به مکانی برای لذت بازدیدکنندگان، گمانه‌زنی می‌کند. پژوهش مزبور به اثرات ازدحام گردشگران بر بوم‌شناسی پرداخته است، در حالی که این پژوهش به فضای کلی بوم‌شناختی از لحاظ محیط زیستی و نه گردشگری می‌پردازد.	تأثیر ازدحام گردشگران بر بوم‌شناسی مرکز تاریخی فلورانس	کوکونی ^۱ و همکاران، ۲۰۲۴
نتایج نشان داد جنبه‌های بسیاری از مشارکت‌های نظری، از نظر منابع مبتنی بر رقابت و پیوند دادن مشارکت‌های سطح کارمندان با مزایای رقابتی و وضعیت‌های راهبردی امکان‌پذیر است.	ارزیابی موقعیت راهبردی - بینش راهبردی هدایت‌شده برای تولیدکنندگان و بازرگانان آناناس	لینگ پیو ^۲ ، ۲۰۲۰
نتایج نشان داد تنوع بخش بوم‌شناختی به‌مثابه زیرساخت ادراکی و مفهومی مواجهه با ویژگی‌ها و تغییرات سرزمین متنوع ایران به‌ویژه، تنوع قومی پیشنهاد شده است.	تنوع بخش بوم‌شناختی به‌مثابه راهبرد شناخت تنوع قومی در ایران	هوشنگی و مهام، ۲۰۲۴
نتایج پژوهش حاکی از آن است که شاخص ردپای بوم‌شناختی با وجود اثرگذاری منفی بر رشد اقتصادی، فاقد معنی‌داری آماری بود. در مقابل، میزان سرمایه، مصرف انرژی و ارتقای ظرفیت زیستی، مطابق انتظار، تأثیری مثبت و معنادار بر رشد اقتصادی بر جا می‌گذارند.	تأثیر شاخص‌های بوم‌شناختی بر رشد اقتصادی در ایران	عبدشاهی و همکاران، ۲۰۲۲
یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که موقعیت راهبردی مناطق مرزی استان در ناحیه تهاجمی قرار دارد و از ۲۴ راهبرد قابل اجرا، راهبردهای رسوخ بیش‌ازپیش در بازار مصرف عراق، توسعه صادرات، افزایش سرمایه‌گذاری و تولید در بخش‌های کشاورزی، دامپروری، نفت و گاز (در میدان‌های مشترک)، همچنین بهره‌برداری حداکثری از همبستگی و همگرایی فرهنگی و مذهبی اهالی دو سوی مرز برای توسعه و گسترش روابط در عرصه‌های مختلف در اولویت نخست قرار دارند.	تبیین و ارزیابی موقعیت راهبردی مناطق مرزی جمهوری اسلامی ایران و عراق (مطالعه موردی: شهرستان‌های مرزی استان ایلام)	پیری، ۲۰۲۰

همان‌گونه که بررسی و مطالعه ادبیات در حوزه موقعیت راهبردی، ارزیابی استراتژی بخش بوم‌شناختی نشان داد، نگاه جامعی به شناسایی و ارزیابی موقعیت راهبردی در بخش بوم‌شناختی وجود ندارد و مدل‌ها و چارچوب‌های ارائه‌شده در حد مدل‌ها و چارچوب‌های ساختاری و یا فرایندی بوده‌اند؛ به معنی که یا تمرکزشان بر محتوای موقعیت راهبردی (شاخص‌ها) یا بررسی کارایی بوم‌شناختی و استراتژی‌های سرمایه‌گذاری در بخش بوم‌شناختی بوده است و به شناسایی و ارزیابی عوامل داخلی و خارجی تأثیرگذار بر بخش بوم‌شناختی دقت نکرده‌اند. به‌علاوه این چارچوب‌ها در بهترین حالت اهمیت و پیشنهاد توجه به موقعیت راهبردی در بخش بوم‌شناختی را مدنظر قرار داده‌اند و به شناسایی و ارزیابی نقاط قوت و ضعف و فرصت و تهدید ورود نکرده‌اند. اگرچه برخی از پژوهش‌ها به‌صورت گذرا به بعضی از شرایط اثرگذار پرداخته‌اند، نتوانسته‌اند با ارائه دیدگاهی جامع به شناسایی و ارزیابی موقعیت راهبردی در بخش بوم‌شناختی بپردازند، بنابراین در حوزه موقعیت راهبردی در بخش بوم‌شناختی عوامل مزبور ارائه نشده است و پژوهش‌های داخلی و خارجی موجود نیز به‌صورت کلی بر ضرورت موقعیت راهبردی در بخش بوم‌شناختی و گاه به‌صورت مفهومی به بحث موقعیت راهبردی پرداخته‌اند.

۰۲ روش‌شناسی پژوهش

این پژوهش بر اساس هدف اکتشافی، از لحاظ نتیجه کاربردی، از لحاظ نوع داده از نوع رویکرد آمیخته، از نظر روش گردآوری داده‌ها، پیمایشی و به لحاظ زمانی نیز مقطعی است. در این پژوهش ابتدا یافته‌های حاصل از ارزیابی کیفی موقعیت راهبردی کشور در بخش بوم‌شناختی با استفاده از مدل نقاط قوت، ضعف، فرصت و تهدید^۳ و بررسی نتایج و استراتژی‌های حاصل از این مدل ارائه شده است. جامعه آماری این پژوهش مدیران، معاونان و کارشناسان شرکت‌های فعال در حوزه محیط زیست و بوم‌شناختی کشور است. معیارهای انتخاب افراد این بود: ۱- آشنایی با حوزه‌های مختلف از جمله محیط زیست، اقتصاد بوم‌شناختی، منابع طبیعی، ۲- حداقل مدرک کارشناسی، ۳- مدیر یا معاون یا کارشناس حوزه جامعه مزبور. روش نمونه‌گیری در بخش کیفی به‌صورت نمونه‌گیری نظری بود که پس از مصاحبه با ۱۵ نفر از خیرگان و کارشناسان به اشباع نظری رسیده شد. در جدول ۳ تعداد مصاحبه‌شوندگان نشان داده شده است.

¹ Coconi

² Leng Pyo

³ Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats (SWOT)

جدول ۳. جامعه مصاحبه‌شوندگان

ردیف	سمت	تعداد
۱	مدیرکل	۳
۲	معاونت	۷
۳	خبرگان دانشگاهی در حوزه بوم‌شناختی	۲
۴	کارشناسان و متخصصان در حوزه بوم‌شناختی	۳
جمع کل		۱۵

در بخش کمی جامعه آماری حدود ۴۳۰ نفر بود که براساس جدول مورگان تعداد ۲۱۰ نفر انتخاب و با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی ساده انجام شد. معیارهای انتخاب افراد در این بخش نیز مانند بخش کیفی بود.

در این بخش گردآوری داده‌های موردنیاز با روش پیمایشی و با استفاده از پرسشنامه انجام شد. پرسشنامه‌ای که توسط محقق با استناد به مصاحبه‌هایی که با کارشناسان و اهل فن و خبرگان بخش بوم‌شناختی صورت گرفت، در نهایت به پارامترهای چهارگانه SWOT رسید و امتیازات و اوزان آنها شخصاً جمع‌بندی و در گزارش درج شد، لذا روایی آن با همکاری و مشاوره اساتید و کارشناسان و متخصصان حوزه بوم‌شناختی در کشور حاصل شده است.

۳. یافته‌های پژوهش

ابتدا یافته‌های حاصل از ارزیابی کیفی موقعیت راهبردی کشور در بخش بوم‌شناختی با استفاده از مدل SWOT و بررسی نتایج و استراتژی‌های حاصل از این مدل ارائه شده است. یافته‌های حاصل از ارزیابی کیفی موقعیت راهبردی کشور در بخش بوم‌شناختی با استفاده از مدل SWOT به شرح جدول ۴ و ۵ و ۶ و ۷ نشان داده می‌شود.

تجزیه و تحلیل حاصل از ماتریس ارزیابی عوامل داخلی^۱: بیان می‌کند با توجه به اینکه میانگین امتیاز وزن دار (از ضرب وزن نرمالیزه شده در امتیاز) همه عوامل داخلی (نقاط ضعف و قوت، جدول (۴) معادل ۱/۶۰۴ و جدول (۵) معادل ۱/۱۸۲) برابر است با ۲/۷۸۶ که از ۲/۵ بیشتر است، بنابراین در عوامل داخلی در نقطه مثبت تری قرار دارد و بسته به عوامل خارجی در محیط تهاجمی یا رقابتی قرار خواهد داشت.

تجزیه و تحلیل حاصل از ماتریس ارزیابی عوامل خارجی^۲: بیان می‌کند با توجه به اینکه میانگین امتیاز وزن دار (از ضرب وزن نرمالیزه شده در امتیاز) همه عوامل خارجی (فرصت‌ها و تهدیدها، جدول (۶) معادل ۱/۲ و جدول (۷) معادل ۱/۰۴۰) برابر است با ۲/۲۴۰ که از ۲/۵ کمتر است، بنابراین با ضعف در عوامل خارجی وجود دارد. لذا قوت که مبین مثبت بودن عوامل داخلی است، به دلیل کم بودن نتیجه عوامل خارجی در محیط رقابتی قرار دارد. پس از تأیید شاخص‌ها با تشکیل کارگروهی از خبرگان (متشکل از ۱۵ نفر و با شرایط ملاکی که در بالا توضیح داده شده است) خواسته شده برای وزنی دهی سؤال‌های پرسشنامه با توجه به میانگین‌های به دست آمده برای هر یک از پرسش‌های ضریبی بین یک تا ۵ اختصاص دهند، به طوری که موارد مهم‌تر با عنوان جدی ضریبی بین ۴ تا ۵ و نسبی بین یک تا ۳ تعیین کنند، همچنین ضریب اهمیت عوامل نیز از رتبه‌ای که خبرگان به پرسش‌ها داده بودند استخراج شد. ضریب اهمیت در وزن سؤال ضرب و در نهایت جمع همه موارد حساب می‌شود که در این مرحله برای هر چهار بعد (نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها) فهرست جداگانه‌ای تهیه و برای هر فهرست یک جمع نهایی به دست می‌آید که از مقایسه جمع نهایی فهرست قوت‌ها، ضعف‌ها، فرصت‌ها و تهدیدها با یکدیگر برای تشخیص اینکه فرصت‌ها بر تهدیدها غالب است، یا تهدیدها بر فرصت‌ها، همچنین برای تشخیص اینکه قوت‌ها بر ضعف‌ها غالب است، یا ضعف‌ها بر قوت‌ها. نتایج محاسبات ابعاد چهارگانه در جداول زیر نشان داده شده است.

¹ Internal Factor Evaluation (IFE)

² External Factors Evaluation (EFE)

جدول ۴. نتایج به‌دست‌آمده برای پارامتر نقاط قوت در موقعیت راهبردی کشور (نقاط قوت-S)

ردیف	پارامتر	وزن نرمالیزه شده	امتیاز	امتیاز وزن‌دار	ضریب اهمیت عوامل	جدی (۴-۵)	نسبی (۱-۳)	جمع کل
۱	منابع طبیعی غنی	۰/۰۲۱	۴	۰/۰۸۴	۵	۴		۲۰
۲	پتانسیل بالای انرژی‌های تجدیدپذیر	۰/۰۲۹	۳	۰/۰۷۷	۵		۲	۱۰
۳	کشاورزی پایدار	۰/۰۲۸	۳	۰/۰۸۴	۶		۳	۱۸
۴	وجود نیروی انسانی از نظر کمی	۰/۰۲۵	۴	۰/۱	۴		۳	۱۲
۵	وجود نیروی انسانی از نظر کیفی	۰/۰۲۳	۳	۰/۰۶۹	۶		۴	۲۴
۶	نیروی انسانی متخصص و تحصیل‌کرده	۰/۰۲۸	۴	۰/۱۱۲	۵		۲	۱۰
۷	آموزش و آگاهی‌رسانی	۰/۰۳۹	۳	۰/۱۱۷	۴		۵	۲۰
۸	وجود منابع بوم‌شناختی گسترده	۰/۰۳۲	۴	۰/۰۸۸	۵		۲	۱۰
۹	دارا بودن قابلیت‌های محیط زیستی	۰/۰۲۲	۴	۰/۱۲۸	۴		۴	۱۶
۱۰	فرهنگ غنی و تاریخ طولانی	۰/۰۲۵	۳	۰/۰۷۵	۴		۵	۲۰
۱۱	موقعیت جغرافیایی استراتژیک	۰/۰۲۸	۳	۰/۰۸۴	۶		۲	۱۲
۱۲	توان و سابقه اجرایی در خدمات	۰/۰۲۸	۳	۰/۰۸۴	۵		۴	۲۰
۱۳	وجود تشکل‌ها و انجمن‌ها	۰/۰۱۸	۳	۰/۰۲۴	۵		۴	۲۰
۱۴	تجربه لازم و احاطه کاری به برخی از استانداردها	۰/۰۲۱	۳	۰/۰۶۳	۴		۳	۱۲
۱۵	احاطه کاری به برخی از استانداردها	۰/۰۲۸	۴	۰/۱۱۲	۷		۴	۲۸
۱۶	وجود سازمان‌های مردم‌نهاد	۰/۰۲۶	۴	۰/۱۰۴	۴		۵	۲۰
۱۷	آگاهی رو به افزایش عمومی	۰/۰۲۱	۳	۰/۰۶۳	۴		۳	۱۲
۱۸	اکوتوریسم پایدار	۰/۰۳۶	۳	۰/۰۷۴	۵		۳	۱۵
۱۹	توسعه فناوری‌های پاک	۰/۰۲۹	۳	۰/۰۷۷	۴		۴	۱۶
۲۰	وجود زیرساخت‌های در حال توسعه بخش بوم‌شناختی	۰/۰۲۵	۳	۰/۷۵	۴		۴	۱۶
۲۱	حفاظت از تنوع زیستی	۰/۰۳۰	۳	۰/۰۹	۴		۳	۱۲
	مجموع	۰/۵۷۲		۱/۶۰۴	۱۰۰			۳۴۳

جدول ۵. نتایج به‌دست‌آمده برای پارامتر نقاط ضعف در موقعیت راهبردی کشور (نقاط ضعف-W)

ردیف	پارامتر	وزن نرمالیزه شده	امتیاز	امتیاز وزن‌دار	ضریب اهمیت عوامل	جدی (۴-۵)	نسبی (۱-۳)	جمع کل
۱	ضعف در اجرای قوانین و مقررات	۰/۰۲۸	۴	۰/۱۱۲	۵			۲۵
۲	فرهنگ مصرف نادرست	۰/۰۱۵	۲	۰/۰۳۰	۵			۲۵
۳	انجام کارهای موازی در سازمان‌ها و وزارتخانه‌های مختلف	۰/۰۱۳	۱	۰/۰۱۳	۴			۲۰
۴	ضعف در زیرساخت‌های مدیریتی مطابق نیاز روز	۰/۰۱۵	۲	۰/۰۱۵	۵			۲۰
۵	عدم حمایت مالی	۰/۰۱۶	۳	۰/۰۴۸	۵		۱	۵

ردیف	پارامتر	وزن نرمالیزه شده	امتیاز	امتیاز وزن دار	ضریب اهمیت عوامل	جدی (۴-۵)	نسبی (۱-۳)	جمع کل
۶	فساد اداری	۰/۰۱۳	۳	۰/۰۳۹	۴	۵	۲۰	
۷	ضعف در برنامه‌ریزی (برنامه‌ریزی راهبردی)	۰/۰۱۲	۳	۰/۰۳۶	۴		۲	۸
۸	ضعف در تدوین برنامه‌های اجرایی و عملیاتی کلان و خرد	۰/۰۱۱	۳	۰/۰۳۳	۴	۵		۲۰
۹	کمبود مهارت	۰/۰۱۶	۴	۰/۰۶۶	۳		۲	۶
۱۰	تغییرات اقلیمی	۰/۰۱۸	۳	۰/۰۵۴	۴		۲	۸
۱۱	ضعف در برقراری کانال ارتباطی با مراکز علمی	۰/۰۱۸	۳	۰/۰۵۴	۳		۳	۱۲
۱۲	امکان استغفای کارگران ماهر و با تجربه	۰/۰۱۵	۱	۰/۰۱۵	۴	۴		۱۶
۱۳	فقدان ارزیابی اثرات محیط زیستی قوی	۰/۰۱۲	۳	۰/۰۳۶	۴	۴		۱۶
۱۴	عدم مشارکت مردم	۰/۰۱۸	۲	۰/۰۳۶	۴		۲	۸
۱۵	نبود نظام جذب مناسب نیروی انسانی	۰/۰۲۳	۴	۰/۰۹۲	۴		۱	۴
۱۶	ضعف در مدیریت بحران‌های محیط زیستی	۰/۰۲۸	۲	۰/۰۵۶	۵		۲	۱۰
۱۷	ضعف در دیپلماسی محیط زیستی	۰/۰۱۵	۲	۰/۰۳۰	۳	۴		۱۲
۱۸	بی‌توجهی به آمایش سرزمین	۰/۰۱۶	۴	۰/۰۶۴	۴		۲	۸
۱۹	بی‌توجهی به حقوق محیط زیست	۰/۰۱۸	۴	۰/۰۷۲	۴		۳	۱۲
۲۰	نبود لازم به امور بهبود و تعالی	۰/۰۱۲	۲	۰/۰۲۴	۵		۲	۱۰
۲۱	نبود سیستم پایش و ارزیابی دقیق	۰/۰۲۱	۴	۰/۰۸۴	۳		۲	۶
۲۲	بهره‌وری پایین	۰/۰۲۳	۳	۰/۰۶۹	۳		۳	۹
۲۳	بی‌توجهی به ارزش‌گذاری اقتصادی منابع طبیعی	۰/۰۱۶	۲	۰/۰۳۲	۳	۴		۱۲
۲۴	بی‌توجهی به نقش زنان	۰/۰۱۸	۲	۰/۰۳۶	۴	۴		۱۶
۲۵	بی‌توجهی به اخلاق محیط زیستی	۰/۰۱۸	۲	۰/۰۳۶	۴		۲	۸
	مجموع	۰/۴۲۸		۱/۱۸۲	۱۰۰			۳۱۶

جدول ۶. نتایج به‌دست‌آمده برای پارامتر فرصت‌ها در موقعیت راهبردی کشور (فرصت‌ها-O)

ردیف	پارامتر	وزن نرمالیزه شده	امتیاز	امتیاز وزن دار	ضریب اهمیت عوامل	جدی (۴-۵)	نسبی (۱-۳)	جمع کل
۱	توجه جهانی به مسائل محیط زیستی	۰/۰۲۰	۴	۰/۰۸	۷	۴		۲۸
۲	علاقه و انگیزه بالای جوانان	۰/۰۲۴	۳	۰/۰۷۲	۶		۳	۱۸
۳	پتانسیل استفاده از فناوری‌های نوین	۰/۰۲۵	۳	۰/۰۷۵	۵		۲	۱۰

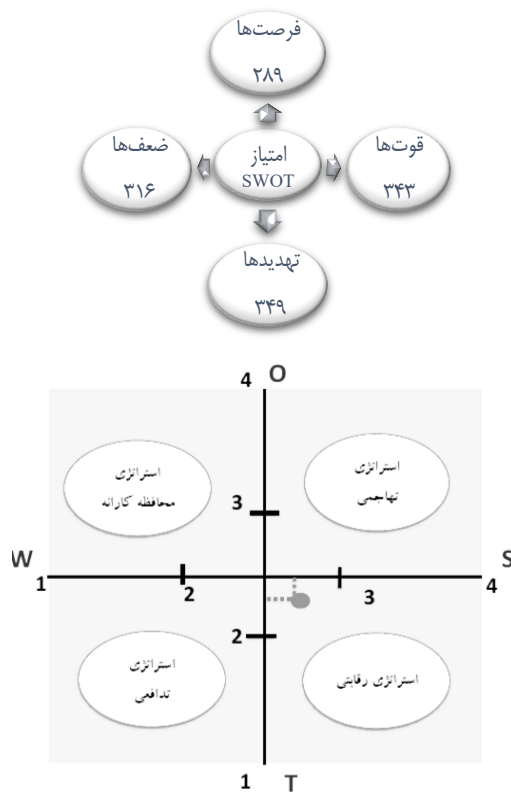
ردیف	پارامتر	وزن نرمالیزه شده	امتیاز	امتیاز وزن دار	ضریب اهمیت عوامل	جدی (۴-۵)	نسبی (۱-۳)	جمع کل
۴	وجود الگوهای موفق در سطح محلی	۰/۰۳۰	۳	۰/۰۹۰	۶	۵		۳۰
۵	وجود سازمان‌های مردم‌نهاد فعال	۰/۰۲۲	۳	۰/۰۶۶	۷	۵		۲۵
۶	توسعه اقتصاد سبز	۰/۰۲۵	۳	۰/۰۷۵	۶		۲	۱۲
۷	بهره‌گیری از دانش بومی و سنتی	۰/۰۲۳	۳	۰/۰۶۹	۶		۲	۱۲
۸	موقعیت مکانی و منطقه‌ای از نظر سطح منابع محیط زیستی	۰/۰۲۸	۴	۰/۰۵۶	۵		۲	۱۰
۹	کشاورزی پایدار و ارگانیک	۰/۰۲۲	۴	۰/۰۸۸	۴		۱	۴
۱۰	گردشگری پایدار و اکوتوریسم	۰/۰۲۵	۳	۰/۰۷۵	۵		۴	۲۰
۱۱	موقعیت مناسب جغرافیایی و ژئوپلیتیکی	۰/۰۱۷	۴	۰/۰۶۸	۵		۲	۱۰
۱۲	فناوری‌های پاک و کاهش آلودگی	۰/۰۲۴	۴	۰/۰۹۶	۵		۵	۲۵
۱۳	پروژه‌های احیای تالاب‌ها و جنگل‌ها	۰/۰۲۴	۴	۰/۰۹۶	۳		۵	۱۵
۱۴	مدیریت پسماند و بازیافت	۰/۰۲۲	۴	۰/۰۸۸	۵		۴	۲۰
۱۵	انرژی‌های تجدیدپذیر	۰/۰۲۵	۳	۰/۰۷۵	۵		۳	۱۵
۱۶	وجود دانش قوی در حوزه بوم‌شناختی	۰/۰۲۳	۳	۰/۰۶۹	۵		۳	۱۵
۱۷	تصفیه و بازچرخانی آب	۰/۰۲۲	۳	۰/۰۶۶	۵		۲	۱۰
	مجموع	۰/۴۰۱		۱/۲	۱۰۰			۲۸۹

جدول ۷. نتایج به‌دست‌آمده برای پارامتر تهدیدها در موقعیت راهبردی کشور (تهدیدها-T)

ردیف	پارامتر	وزن نرمالیزه شده	امتیاز	امتیاز وزن دار	ضریب اهمیت عوامل	جدی (۴-۵)	نسبی (۱-۳)	جمع کل
۱	بحران آب و خشکسالی	۰/۰۲۵	۲	۰/۰۵۰	۷			۳۵
۲	آلودگی هوا	۰/۰۲۲	۱	۰/۰۲۲	۵			۲۰
۳	تخریب سرزمین و بیابان‌زایی	۰/۰۲۷	۲	۰/۰۵۴	۵			۲۰
۴	مدیریت نامناسب پسماند	۰/۰۲۰	۱	۰/۰۲۰	۶			۲۴
۵	آلودگی منابع آب	۰/۰۲۰	۱	۰/۰۲۰	۷			۳۵
۶	از بین رفتن تنوع زیستی	۰/۰۱۷	۲	۰/۰۳۴	۵		۲	۱۰
۷	ورود گونه‌های غیربومی مهاجم	۰/۰۲۲	۲	۰/۰۴۴	۴			۱۶
۸	ناکارآمدی سیاست‌های بلندمدت کشور	۰/۰۲۱	۱	۰/۰۲۱	۵		۳	۱۵
۹	تخریب جنگل‌ها	۰/۰۳۰	۱	۰/۰۳۰	۶		۳	۱۸
۱۰	تغییر کاربری اراضی	۰/۰۲	۲	۰/۰۴	۴			۱۶

ردیف	پارامتر	وزن نرمالیزه شده	امتیاز	امتیاز وزن دار	ضریب اهمیت عوامل	جدی (۴-۵)	نسبی (۱-۳)	جمع کل
۱۱	خطرات ناشی از فعالیت‌های هسته‌ای	۰/۰۲۰	۲	۰/۰۴۰	۴	۴		۱۶
۱۲	عدم امکان برنامه‌ریزی بلندمدت	۰/۰۳۰	۱	۰/۰۳۰	۵	۴		۲۰
۱۳	آلودگی نوری	۰/۰۲۰	۲	۰/۰۴۰	۵	۲		۱۰
۱۴	تأثیرات محیط زیستی گردشگری	۰/۰۳۰	۱	۰/۰۳۰	۶	۳		۱۸
۱۵	تغییر اقلیم و نامنی	۰/۰۲۵	۲	۰/۰۷۵	۷	۲		۱۴
۱۶	تخریب زیستگاه‌ها و افزایش بیماری‌ها	۰/۰۲۳۸	۲	۰/۰۴۷۶	۷	۳		۲۱
۱۷	حلقه معیوب آب، خاک و کشاورزی	۰/۰۲۰	۲	۰/۰۴۰	۵	۴		۲۰
۱۸	مجموع	۰/۵۹۹		۱/۰۴۰	۱۰۰			۳۴۹

با توجه به محاسبه ضریب اهمیت هریک از عوامل داخلی و خارجی، مجموع امتیازات هریک از این چهار عامل به صورت جداگانه تعیین شد. نتایج نشان می‌دهد در ارزیابی عوامل بیرونی، تهدیدها بر فرصت‌ها غلبه دارند و در ارزیابی عوامل داخلی، نقاط قوت بر ضعف‌ها پیشی گرفته‌اند، همچنین هماهنگی مناسبی بین نتایج حاصل از مصاحبه‌ها و پرسشنامه‌ها مشاهده شد، بنابراین در فرایند تدوین راهبردها، توصیه می‌شود برای تعیین موقعیت راهبردی کشور در بخش بوم‌شناختی، با بهره‌گیری از نقاط قوت داخلی و تقویت فرصت‌های خارجی، از مجموع عوامل داخلی و خارجی به طور مؤثر استفاده شود. افزون بر این، ضروری است که در صورت امکان، راهبردهایی جهت کاهش تأثیرات منفی تهدیدهای شناسایی‌شده نیز تهیه و پیاده‌سازی شود.

شکل ۱. نتایج موقعیت راهبردی

برای تجزیه و تحلیل همزمان عوامل داخلی و خارجی از ماتریس SWOT استفاده شد. این ماتریس برای تعیین موقعیت راهبردی کشور در بخش بوم‌شناختی به کار می‌رود و برای تشکیل آن باید پارامترهای موجود در ماتریس ارزیابی عوامل داخلی و ماتریس ارزیابی عوامل خارجی را در ابعاد عمودی قرار داد تا بتوان استراتژی‌ها و راهکارهای مناسبی را برای آن مشخص کرد. جدول ۱۱ مدل اجرا شده ماتریس SWOT در رابطه با ارزیابی کیفی وضعیت راهبردی کشور در بخش بوم‌شناختی در چهار مؤلفه قوت، ضعف، فرصت و تهدید بررسی شد که مؤلفه‌های قوت و ضعف زیرمجموعه عوامل درونی و مؤلفه‌های فرصت و تهدید زیرمجموعه عوامل بیرونی قرار گرفتند. بر اساس نتایج پژوهش، در میان عوامل درونی مؤلفه‌های قوت دارای میانگین بیشتری نسبت به مؤلفه‌های ضعف هستند و از بین عوامل بیرونی، میانگین تهدیدها بیشتر از میانگین فرصت‌ها بوده است. با توجه به تحلیل نتایج و در راستای راستی‌آزمایی مجدد مراحل قبلی پژوهش، نتایج به دست آمده در این مرحله نشان می‌دهد در ارزیابی عوامل بیرونی نمره تهدیدها (۳۴۹) از نمره فرصت‌ها (۲۸۹) بیشتر است و در ارزیابی عوامل درونی نمره قوت‌ها (۳۴۳) از نمره ضعف‌ها (۳۱۶) بیشتر است. ماتریس SWOT یکی از ابزارهای راهبردی تطابق نقاط قوت و ضعف درون سیستمی یا فرصت‌ها و تهدیدهای بیرون سیستمی است. از دیدگاه این ماتریس، یک راهبرد مناسب، قوت‌ها و فرصت‌ها را به حداکثر و ضعف‌ها و تهدیدها را به حداقل می‌رساند. این ماتریس دارای ۴ راهبرد (WT.WO.ST.SO) است.

بنابراین سازمان در حال SO تلاش می‌کند با توجه به نقاط قوت، از فرصت‌ها بهترین استفاده را داشته باشد (حالت تهاجمی). در حالت ST، سازمان تلاش می‌کند با استفاده از نقاط قوت از تهدیدهای پیش روی سازمان جلوگیری کند (حالت انفعالی یا رقابتی). همچنین سازمان در حالت WO تلاش می‌کند از مزیت‌هایی که در فرصت‌ها نهفته است، برای جبران ضعف‌ها استفاده کند (حالت محافظه‌کارانه) و در نهایت سازمان در حالت WT، تلاش می‌کند زیان‌های ناشی از تهدیدها و ضعف‌ها را به حداقل برساند (حالت تدافعی). بر این اساس با توجه به این راهبردها (WT.WO.ST.SO) و بر اساس یافته‌های به دست آمده، موقعیت راهبردی کشور در بخش بوم‌شناختی دارای یک حالت رقابتی است، به دلیل اینکه در این محدوده‌ها عامل تهدیدها بر فرصت‌ها و عامل قوت‌ها بر ضعف‌ها غلبه دارد.

جدول ۸. ماتریس SWOT ارزیابی کیفی وضعیت راهبردی ایران در بخش بوم‌شناختی

نقاط قوت (s)	نقاط ضعف (W)	
۱) منابع طبیعی غنی ۲) پتانسیل بالای انرژی‌های تجدیدپذیر ۳) وجود منابع بوم‌شناختی گسترده ۴) دارا بودن قابلیت‌های محیط زیستی ۵) وجود سازمان‌های مردم‌نهاد ۶) توسعه فناوری‌های پاک ۷) حفاظت از تنوع زیستی	۱) ضعف در اجرای قوانین و مقررات ۲) ضعف در زیرساخت‌های مدیریتی مطابق نیاز روز ۳) عدم حمایت مالی ۴) ضعف در برنامه‌ریزی (برنامه‌ریزی راهبردی) ۵) ضعف در برقراری کانال ارتباطی با مراکز علمی ۶) ضعف در دیپلماسی محیط زیستی ۷) بهره‌وری پایین ۸) بی‌توجهی به نقش زنان	عوامل داخلی
فرصت (O)	تهدید (T)	
۱) توجه جهانی به مسائل محیط زیستی ۲) علاقه و انگیزه بالای جوانان ۳) موقعیت مکانی و منطقه‌ای از نظر سطح منابع محیط زیستی ۴) کشاورزی پایدار و ارگانیک ۵) موقعیت مناسب جغرافیایی و ژئوپلیتیکی ۶) پروژه‌های احیای تالاب‌ها و جنگل‌ها	۱) بحران آب و خشکسالی ۲) تخریب سرزمین و بیابان‌زایی ۳) مدیریت نامناسب پسماند ۴) تخریب جنگل‌ها ۵) آلودگی نوری	عوامل خارجی

جدول ۹. ماتریس عوامل درونی و بیرونی

ماتریس SWOT	نقاط قوت (S)	نقاط ضعف (W)
فرصت‌ها (O)	<p>SO: استفاده از نقاط قوت داخلی برای بهره‌برداری از فرصت‌های خارجی:</p> <ul style="list-style-type: none"> - راهبرد کلان کشور در جهت استفاده از توان‌بخش مردم در فرایندهای محیط زیستی - زمینه‌سازی مشارکت مردم در فرایندهای محیط زیستی - استفاده از ابزارها و تجهیزات به‌روز در جهت بهبود بخش بوم‌شناختی کشور - فراهم کردن امکانات مالی، بانکی، سرمایه‌گذاری برای حوزه محیط زیستی - استفاده حداکثری از زیرساخت‌های لازم 	<p>WO: بهره‌برداری از فرصت‌ها و بهبود بخشیدن به نقاط ضعف:</p> <ul style="list-style-type: none"> - مناسب و استاندارد کردن تجهیزات با استفاده از توسعه سامانه‌ها و زیرساخت‌های به‌روز - برنامه‌ریزی و تجزیه‌وتحلیل راهبردی - استفاده از نظرات کارشناسان برای بهبود زیرساخت‌های اقتصاد بوم‌شناختی - مشارکت مردم برای حمایت از بخش بوم‌شناختی کشور
تهدیدها (T)	<p>ST: استفاده از نقاط قوت داخلی برای کاهش دادن اثرات ناشی از تهدیدها:</p> <ul style="list-style-type: none"> - استفاده از پتانسیل بالای انرژی‌های تجدیدپذیر - استفاده از ظرفیت کشور برای جذب سرمایه و رونق اقتصاد بوم‌شناختی - استفاده از منابع بوم‌شناختی گسترده برای رونق کشور - تقویت زیرساخت‌های توسعه در بخش بوم‌شناختی - استفاده بهینه از موقعیت جغرافیایی استراتژیک 	<p>WT: کم کردن نقاط ضعف داخلی و پرهیز از تهدیدهای خارجی:</p> <ul style="list-style-type: none"> - مشارکت دادن مردم در امور محیط زیستی به‌منظور حفاظت از تنوع زیستی - ارتقای دانش و قابلیت‌های فنی برای توسعه و رونق اقتصاد بوم‌شناختی در کشور

۴. بحث و نتیجه‌گیری

بخش بوم‌شناختی ایران از جایگاهی استراتژیک و کلیدی در توسعه پایدار و سیاست‌گذاری کلان کشور برخوردار است. جمع‌بندی تحلیل‌ها و شواهد نشان می‌دهد ایران با دارا بودن اکوسیستم‌های متنوع - از جنگل‌ها و تالاب‌ها تا بیابان‌ها و کوهستان‌ها - یکی از غنی‌ترین مناطق از جهت منابع بوم‌شناختی در منطقه به‌شمار می‌رود. این تنوع زیستی نقش مهمی در پشتیبانی از کشاورزی، پایداری منابع آب و حفاظت از امنیت غذایی ایفا می‌کند. بخش بوم‌شناختی پشتیبان اصلی سلامت اکوسیستم‌ها است و با کاهش اثرات بحران‌های زیست‌محیطی مانند کم‌آبی، آلودگی و فرسایش خاک، به‌طور مستقیم بر امنیت اقتصادی و زیستی کشور تأثیرگذار است. تخریب این بخش زمینه‌ساز افزایش بحران‌های اجتماعی و اقتصادی خواهد بود. سؤال پژوهش در رابطه با «ارزیابی موقعیت راهبردی کشور در بخش بوم‌شناختی» بوده است که به ترتیب زیر مرتبط بوده است: ۱- استراتژی تهاجمی، ۲- استراتژی محافظه‌کارانه، ۳- استراتژی رقابتی، ۴- استراتژی تدافعی، ۵- نقاط قوت، ۶- نقاط ضعف، ۷- فرصت‌ها، ۸- تهدیدها که مؤلفه‌های «استراتژی تهاجمی»، «استراتژی محافظه‌کارانه»، «استراتژی رقابتی» و «استراتژی تدافعی» مربوط به ارزیابی موقعیت راهبردی کشور در بخش بوم‌شناختی است.

یافته‌های حاصل از ماتریس ارزیابی عوامل داخلی نشان می‌دهد عوامل داخلی (قوت و ضعف) در نقطه مثبت‌تری قرار دارد و بسته به عوامل خارجی در محیط تهاجمی یا رقابتی قرار خواهد داشت. یافته‌های حاصل از ماتریس ارزیابی عوامل خارجی نشان می‌دهد ضعف در عوامل خارجی (فرصت و تهدید) وجود دارد. توسعه پایدار ایران بدون توجه به ظرفیت‌های بوم‌شناختی و حفظ خدمات اکولوژیک ممکن نیست. بازنگری و نوآوری در سیاست‌های ملی و منطقه‌ای، سرمایه‌گذاری در حفاظت و احیای اکوسیستم‌ها، مشارکت جامعه و استفاده از دانش بومی از ضروریات ارتقای این جایگاه راهبردی است. از آنجا که موقعیت رقابتی الگوی مشخصی دارد، اقدام‌هایی نظیر کاهش هزینه و استفاده از موقعیت جغرافیایی، تشکیل مشارکت مردم، استفاده از تجهیزات و فناوری‌های به‌روز و... پیشنهاد می‌شود، همچنین مشخص شد در ارزیابی عوامل خارجی امتیاز تهدیدها از فرصت‌ها بیشتر و در ارزیابی عوامل داخلی امتیاز نقاط قوت از ضعف‌ها

بیشتر است. می‌توان گفت در تدوین راهبردها، مطلوب آن است که برای تعیین موقعیت راهبردی کشور در بخش بوم‌شناختی با بهره‌گیری از قوت‌های درونی و افزایش فرصت‌ها، از عوامل درونی و بیرونی محیط استفاده لازم را ببرند. به عبارت دیگر، ظرفیت‌ها، توانمندی‌ها، منابع و قابلیت‌های درون کشور (مثل دانش متخصصان، اکوسیستم‌های غنی، فناوری‌های بومی، ساختارهای مدیریتی مؤثر و...) به‌خوبی شناسایی و به‌عنوان پایه‌ای برای طراحی راهبردها در نظر گرفته شود، همچنین شرایط، عوامل یا زمینه‌هایی در محیط خارجی که می‌توانند توسعه حوزه بوم‌شناختی را تسهیل کنند یا ارتقا دهند (مثل همکاری‌های بین‌المللی، حمایت‌های مالی جهانی، فناوری‌های نوین، تحولات مثبت در قوانین محیط زیستی جهان و...). مثلاً اگر در داخل کشور امکانات علمی و زیربنایی خوبی وجود دارد (قوت داخلی) و در محیط خارجی هم فرصت‌هایی مثل حمایت‌های بین‌المللی برای حفظ تنوع زیستی یا فناوری‌های نو برای مدیریت منابع آب هست (فرصت بیرونی)، می‌توان راهبردی تدوین کرد که این توانمندی داخل را تقویت کند و از فرصت‌های بیرونی نهایت استفاده را ببرد. نتایج این پژوهش با نتایج پژوهش پیری (۲۰۲۰) همخوانی ندارد. آنها به این نتیجه رسیدند که موقعیت راهبردی مناسب در ناحیه تهاجمی است. در واقع پژوهش وی در مناطق مرزی بوده و براساس شرایط و موقعیت جغرافیایی منطقه مرزی مناسب‌ترین موقعیت راهبردی تهاجمی است، در حالی که بخش بوم‌شناختی به‌دلیل محدودیت و کمیابی منابع طبیعی، ماهیتی رقابتی دارد. این رقابت به‌طور معمول در زمینه استفاده، مدیریت و حفاظت از این منابع بروز می‌کند. به عبارت دیگر، چون منابع طبیعی محدودند و تقاضا برای آنها زیاد است، بازیگران مختلف (دولتی، خصوصی، جامعه محلی و...) برای بهره‌برداری بهینه، حفظ یا توسعه این منابع با هم در رقابت قرار دارند. در عین حال نتایج پژوهش حاضر با پژوهش هوشنگی و مهام (۲۰۲۴) هم‌راستا است. به این صورت که از نظر آنها برای استفاده مناسب از استعدادهای سرزمین به‌صورتی همسو و هم‌افزا برای سازندگی کشور راهی جز تنوع بوم‌شناختی (موقعیت رقابتی در بوم‌شناختی) نیست. تدوین راهبردهای مؤثر برای بخش بوم‌شناختی کشور مستلزم بهره‌گیری هم‌زمان و هماهنگ از عوامل داخلی و بیرونی است. استفاده بهینه از نقاط قوت داخلی و شناسایی و بهره‌برداری می‌کنند، فرصت‌ها را به حداکثر می‌رسانند و در عین حال ضعف‌ها و تهدیدها را کاهش می‌دهند، بنابراین اتخاذ رویکردی جامع و هوشمندانه که بر پایه تحلیل دقیق عوامل درونی و بیرونی باشد، برای حفظ، توسعه و ارتقای جایگاه استراتژیک بخش بوم‌شناختی در کشور حیاتی است. حفظ و تقویت جایگاه استراتژیک بخش بوم‌شناختی در ایران، نه‌تنها بستری برای توسعه اقتصادی و اجتماعی کشور فراهم می‌کند، بلکه ابزار قدرتمندی برای تقویت سلامت عمومی، افزایش تاب‌آوری ملی و ایفای نقش فعال در تحولات منطقه‌ای و جهانی خواهد بود. توجه به این حوزه باید در صدر برنامه‌های کلان کشور باقی بماند تا مسیر توسعه پایدار و آینده‌ای ایمن تضمین شود.

پیشنهاد‌های کاربردی این پژوهش برای مدیران حوزه بوم‌شناختی به شرح زیر است:

- ایجاد سازوکارهای قوی برای نظارت بر اجرای قوانین و مقررات محیط زیستی و برخورد قاطع با متخلفان؛
  - ایجاد صندوق‌های محیط زیستی با مشارکت دولت، بخش خصوصی و سازمان‌های مردم‌نهاد؛
  - تشکیل کمیته‌های مشترک بین سازمان‌های مختلف دولتی برای هماهنگی در سیاست‌گذاری و اجرای برنامه‌ها؛
  - جذب سرمایه‌های داخلی و خارجی برای اجرای پروژه‌های محیط زیستی؛
  - ارائه مشوق‌های مالی و غیرمالی برای تشویق مردم به صرفه‌جویی در مصرف منابع؛
  - حمایت از فعالیت سازمان‌های مردم‌نهاد و تسهیل مشارکت آنها در فرایندهای تصمیم‌گیری؛
  - تشویق سرمایه‌گذاری در پروژه‌های حفاظت و احیای منابع طبیعی؛
  - طراحی و اجرای برنامه‌های آموزشی فنی و حرفه‌ای برای تربیت نیروی متخصص در زمینه حفاظت از محیط زیست؛
  - ایجاد سازوکارهای منظم برای تبادل اطلاعات بین سازمان‌ها و جلوگیری از موازی‌کاری.
- به پژوهشگران آتی توصیه می‌شود به‌منظور تأیید نتایج این پژوهش موضوع پژوهش را در جامعه آماری وسیع‌تر مورد بررسی قرار دهند، همچنین پیشنهاد می‌شود عوامل تأثیرگذار بر موقعیت راهبردی در بخش بوم‌شناختی را اولویت‌بندی و سناریوسازی کنند.

References

- Abdeshahi, A., Mirzaei, A., & Kargar Dehbidi, N. (2022). The effect of ecological footprint indicators on economic growth in Iran. *Environmental Researches*, 12(24), 301–315. (In Persian). <https://www.magiran.com/p2418854>
- Aggarwal, A., Baker, H. K., & Joshi, N. A. (2025). Organizational innovation as business strategy: A review and bibliometric analysis. *Journal of the Knowledge Economy*, 16, 6550–6576. <https://doi.org/10.1007/s13132-024-01830-2>
- Bibri, S. E., & Krogstie, J. (2020). Smart eco-city strategies and solutions for sustainability: The cases of Royal Seaport, Stockholm, and Western Harbor, Malmö, Sweden. *Urban Science*, 4(1), 11, 1–42. <https://doi.org/10.3390/urbansci4010011>
- Coconi, A., Bordacconi, M., Barbagli, C., & Herold, G. (2024). The effect of overtourism upon the ecology of Florence's historic centre. In K. Berr, L. Koegst, & O. Kühne (Eds.), *Landscape conflicts. RaumFragen: Stadt – Region – Landschaft*. Springer VS, Wiesbaden. https://doi.org/10.1007/978-3-658-43352-9_13
- Freire, J. A. F., & Gonçalves, E. (2022). Cooperation in innovative efforts: A systematic literature review. *Journal of the Knowledge Economy*, 13(4), 3364–3400. <https://doi.org/10.1007/s13132-021-00837-3>
- Houshang, H., & Maham, M. (2025). Ecological diversity, the strategy of recognizing ethnic diversity. *Journal of Social Problems of Iran*, 15(2), 61–75. (In Persian). <https://doi.org/10.22059/ijsp.2025.370278.671207>
- Jacobson, A., Spitzer, S., & Edelstein, M. (2025). Differences in timeliness, completeness and drop-out rates of MMRV and DTP containing vaccines among Ultra-Orthodox Jews and others in a deprived Northern Israel city: An ecological study. *International Journal for Equity in Health*, 24, 136. <https://doi.org/10.1186/s12939-025-02504-4>
- Khyareh, M. M., & Rostami, N. (2022). Macroeconomic conditions, innovation and competitiveness. *Journal of the Knowledge Economy*, 13(2), 1321–1340. <https://doi.org/10.1007/s13132-021-00752-7>
- Karatepe, O. M., Aboramadan, M., & Dahleez, K. A. (2020). Does climate for creativity mediate the impact of servant leadership on management innovation and innovative behavior in the hotel industry? *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 32(8), 2497–2517. <https://doi.org/10.1108/IJCHM-03-2020-0219>
- Leng Pyo, N. (2020). The SPACE (Strategic Position and Action Evaluation)-driven strategic insight for the pineapple manufacturers and traders. *International Journal of Multidisciplinary in Management and Tourism*, 4(1), 29–40. <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/ijmmt/article/view/247747>
- Pavlov, K. (2025). Economic advantages of strategic development of a banking institution in conditions of competition. *Economic Journal of Lesya Ukrainka Volyn National University*, 1(41), 44–51. <https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/29370>
- Piri, R. (2020). Making clear and assessment of the situation strategy in the border areas of the Islamic Republic of Iran and Iraq (A case study: Border cities of Ilam Province). *Basij Strategic Studies*, 23(88), 124–158. (In Persian).
- Sharma, M., Kant, R., Sharma, A. K., et al. (2025). Exploring the impact of heavy metals toxicity in the aquatic ecosystem. *International Journal of Energy and Water Resources*, 9, 267–280. <https://doi.org/10.1007/s42108-024-00284-1>
- Villarreal, M. L., Bishop, T. B. B., Sankey, T. T., et al. (2025). Applications of unoccupied aerial systems (UAS) in landscape ecology: A review of recent research, challenges and emerging opportunities. *Landscape Ecology*, 40, 43. <https://doi.org/10.1007/s10980-024-02040-6>
- Xiong, L., & King, C. (2018). Too much of a good thing? Examining how proactive personality affects employee brand performance under formal and informal organizational support. *International Journal of Hospitality Management*, 78, 12–22. <https://doi.org/10.1016/j.ijhm.2017.09.007>
- Xue, L. L., Shen, C. C., & Lin, C. N. (2023). Effects of internet technology on the innovation performance of small-scale travel agencies: Organizational learning innovation and competitive advantage as mediators. *Journal of the Knowledge Economy*, 1–26. <https://doi.org/10.1007/s13132-022-00939-6>
- Zhang, Y., Sun, J., Yang, Z., & Wang, Y. (2020). Critical success factors of green innovation: Technology, organization and environment readiness. *Journal of Cleaner Production*, 264(5), 121701. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2020.121701>